

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Загальна інформація про навчальну дисципліну

Повна назва навчальної дисципліни	Інтегрований курс "Демократія: цінності, принципи, механізми"
Повна офіційна назва закладу вищої освіти	Сумський державний університет
Повна назва структурного підрозділу	Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій. Кафедра психології, політології та соціокультурних технологій
Розробник(и)	Туляков Олег Олегович
Рівень вищої освіти	Перший рівень вищої освіти, НРК – 6 рівень, QF-LLL – 6 рівень, FQ-EHEA – перший цикл
Семестр вивчення навчальної дисципліни	16 тижнів протягом 5-го семестру
Обсяг навчальної дисципліни	Обсяг становить 5 кред. ЄКТС, 150 год. Для денної форми навчання 48 год. становить контактна робота з викладачем (16 год. лекцій, 32 год. практичних занять), 102 год. становить самостійна робота. Для заочної форми навчання 8 год. становить контактна робота з викладачем (4 год. лекцій, 4 год. практичних занять), 142 год. становить самостійна робота.
Мова викладання	Українська

2. Місце навчальної дисципліни в освітній програмі

Статус дисципліни	Обов'язкова навчальна дисципліна для освітньої програми "Соціальна робота"
Передумови для вивчення дисципліни	Передумови для вивчення відсутні
Додаткові умови	Додаткові умови відсутні
Обмеження	Обмеження відсутні

3. Мета навчальної дисципліни

Метою дисципліни є формування у студентів необхідних знань, навичок та ставлень, пов'язаних з ефективною (поінформованою, компетентною) демократичною взаємодією громадян у суспільстві, розуміння ролі влади в умовах демократії, прав громадян, механізмів захисту прав людини і ролі, яку відіграє громадянське суспільство у моніторингу владних інститутів та співпраці з ними, а також яким чином воно дозволяє громадянам самостійно чи колективно досягати своїх цілей.

4. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1. Філософські засади демократії та права людини
--

Тема 1 Філософські засади демократичного врядування

Томас Гоббс: «Війна всіх проти всіх». Жан-Жак Руссо: «Загальна воля». Джон Локк: «Рациональні люди». Формування суспільства й держави. Функції держави. Принципи демократії.

Тема 2 Права людини

Що таке права людини? Еволюція прав людини. Створення Організації Об'єднаних Націй. Загальна декларація прав людини. Негативні та позитивні права. Розвиток уявлень про права людини в Україні. Права людини в період до здобуття незалежності. Права людини в період після здобуття незалежності. Міжнародні конвенції та пакти про права людини. Захист прав людини під час війни. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Конвенція про права дитини. Рамкова конвенція про захист національних меншин. Конвенція про права осіб з інвалідністю. Механізми захисту прав людини. Європейський суд з прав людини. Механізми, що діють в Україні.

Тема 3 Конституціоналізм, ліберальна демократія та їх розвиток в Україні

Конституції та держава. Розуміння поняття «конституціоналізм». Виклики для конституційних демократій. Україна й конституціоналізм. Коротка історія конституціоналізму в Україні. Сучасна епоха та конституціоналізм в Україні. Суверенітет народу. Адміністративно-територіальний поділ і система державного врядування в Україні. Адміністративно-територіальний поділ України. Система державного врядування в Україні.

Модуль 2. Громадянське суспільство та громадська участь

Тема 4 Механізми демократії в державному врядуванні

Система стримувань і противаг. Прозорість. Уряд як надавач послуг. Вибори та політичні партії. Вибори та виборчі системи. Яка роль виборів у демократії? Політичні партії та партійні системи. Політичні партії та формування партійної системи в Україні.

Тема 5 Громадянське суспільство в Європі

Визначення громадянського суспільства. Ключові характеристики громадянського суспільства. Умови для процвітання громадянського суспільства. Свобода об'єднань і свобода вираження поглядів. Делегування соціальних обов'язків і децентралізація влади. Культура довіри та співпраці. Огляд історії громадянського суспільства в Європі. Демократичні функції громадянського суспільства. Вацлав Гавел і роль громадянського суспільства за демократичного ладу. Ларрі Даймонд – десять функцій громадянського суспільства. Сила громадянського суспільства в демократичних реформах у країнах Східної Європи. Громадські рухи в комуністичних країнах Східної Європи. Історія Польщі: рух «Солідарність». Історія Чеської Республіки й Вацлав Гавел. Історія Румунії. Україна та «Революція на граніті». Соціальний капітал: значення та функції. Історія Італії: ХІХ ст. Спільні риси соціального капіталу.

Тема 6 Громадянське суспільство в Україні

Виклики, пов'язані з громадянським суспільством. Виклики, зумовлені діяльністю громадянського суспільства. Виклики, що постають перед органами влади. Виклики, зумовлені діяльністю органів влади. Україна й громадянське суспільство. Історія громадянського суспільства в Україні. Громадянське суспільство в незалежній Україні. Вплив організацій громадянського суспільства на уряд. Виклики для громадянського суспільства.

Тема 7 Громадянство й демократія

Що таке громадянство? Обов'язки громадян у демократичному суспільстві. Переваги залучення до громадянської участі. Методи громадянської участі. Участь в виборах. Безпосередні звернення та комунікація з органами влади. Участь в організаціях. Моніторинг діяльності органів влади та посадових осіб. Одержання інформації та моніторинг поточних подій. Економічні заходи. Підтримка політичних дій. Волонтерські послуги або діяльність. Проведення інформаційної кампанії.

Тема 8 Громадська участь

Інформовані громадяни. Чинники, що впливають на участь громадян у демократичних процесах. Громадянська культура. Врядування в інтересах громадян. Громадянська чеснота. Які є типи громадян? Громадянська участь в Україні. Коротка історія. Громадянська дія на місцевому рівні. Виклики.

5. Очікувані результати навчання навчальної дисципліни

Після успішного вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти зможе:

PH1	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні
PH2	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях вирішення соціальних проблем методами громадської участі та проектування
PH3	Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово під час виконання практичних завдань та підготовки проектною заявки
PH4	Здатність взаємодіяти з клієнтами, представниками різних професійних груп та громад під час реалізації студентського проекту
PH5	Здатність планувати та управляти часом в ході організації групової роботи та планування студентського проекту
PH6	Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків в рамках виконання студентського проекту
PH7	Здатність діяти соціально відповідально та свідомо під час застосування демократичних механізмів

6. Роль навчальної дисципліни у досягненні програмних результатів

Програмні результати навчання, досягнення яких забезпечує навчальна дисципліна. Для спеціальності 231 Соціальна робота:

ПР1	Здійснювати пошук, аналіз і синтез інформації з різних джерел для розв'язування професійних і встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між соціальними подіями та явищами
ПР4	Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу соціальної проблеми
ПР8	Критично аналізувати й оцінювати чинну соціальну політику країни, соціально-політичні процеси на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях
ПР18	Налагоджувати співпрацю з представниками різних професійних груп та громад; використовувати стратегії індивідуального та колективного представництва інтересів клієнтів

7. Роль освітнього компонента у формуванні соціальних навичок

Загальні компетентності та соціальні навички, формування яких забезпечує навчальна дисципліна:

СН1	здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
СН2	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
СН3	Здатність планувати та управляти часом.
СН4	Знання і розуміння нормативно-правової бази стосовно соціальної роботи та соціального забезпечення.
СН5	Здатність до застосування методів менеджменту для організації власної професійної діяльності та управління діяльністю соціальних робітників і волонтерів, іншого персоналу.

8. Види навчальних занять

Тема 1. Філософські засади демократичного врядування	
Лк1	"Філософські засади демократичного врядування" (денна) Томас Гоббс: «Війна всіх проти всіх». Жан-Жак Руссо: «Загальна воля» Джон Локк: «Раціональні люди».
Пр1	"Філософські засади демократичного врядування" (денна) Вправа 1 – Чому люди згодні поступитися майном або свободами? Формування суспільства й держави. Функція(ї) держави Вправа 2 – Застосування принципів демократії
Тема 2. Права людини	

<p>Лк2 "Права людини" (денна)</p> <p>Що таке права людини? Еволюція прав людини Створення Організації Об'єднаних Націй Загальна декларація прав людини Негативні та позитивні права Розвиток уявлень про права людини в Україні. Права людини в період до здобуття незалежності. Права людини в період після здобуття незалежності Міжнародні конвенції та пакти про права людин</p>
<p>Пр2 "Механізми захисту прав людини в Україні" (денна)</p> <p>Захист прав людини під час війни. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Конвенція про права дитини. Рамкова конвенція про захист національних меншин. Конвенція про права осіб з інвалідністю Вправа – Ситуація із захистом прав людини в Україні Реалізація прав людини та проблеми в цій сфері</p>
<p>Тема 3. Конституціоналізм, ліберальна демократія та їх розвиток в Україні</p>
<p>Лк1 "Конституціоналізм та держава" (заочна)</p> <p>Конституції та держава. Розуміння поняття «конституціоналізм» Виклики для конституційних демократій Україна й конституціоналізм. Історія конституціоналізму в Україні. Сучасна епоха та конституціоналізм в Україні. Суверенітет народу.</p>
<p>Лк3 "Конституціоналізм та держава" (денна)</p> <p>Конституції та держава. Розуміння поняття «конституціоналізм» Виклики для конституційних демократій Україна й конституціоналізм. Історія конституціоналізму в Україні. Сучасна епоха та конституціоналізм в Україні. Суверенітет народу.</p>
<p>Пр3 "Конституціоналізм в Україні" (денна)</p> <p>Виклики для конституційних демократій Вправа – Уроки історії: від демократії до тоталітаризму Сучасна епоха та конституціоналізм в Україні Вправа – Оцінка змін до Конституції України</p>
<p>Пр4 "Адміністративно-територіальний поділ і система державного врядування в Україні" (денна)</p> <p>Адміністративно-територіальний поділ України. Система державного врядування в Україні Механізми демократії в державному врядуванні. Система стримувань і противаг. Прозорість. Уряд як надавач послуг Вправа – Обмеження влади.</p>
<p>Пр5 "Вибори, політичні партії та виборчі системи" (денна)</p> <p>Вибори та політичні партії. Вибори та виборчі системи. Яка роль виборів у демократії? Політичні партії та партійні системи. Політичні партії та формування партійної системи в Україні. Вправа – Аналіз функцій політичних партій</p>
<p>Тема 4. Механізми демократії в державному врядуванні</p>

<p>Лк4 "Визначення громадянського суспільства" (денна)</p> <p>Ключові характеристики громадянського суспільства. Умови для процвітання громадянського суспільства. Свобода об'єднань і свобода вираження поглядів. Делегування соціальних обов'язків і децентралізація влади. Культура довіри та співпраці. Вацлав Гавел і роль громадянського суспільства за демократичного ладу. Ларрі Даймонд – десять функцій громадянського суспільства</p>
<p>Пр1 "Визначення громадянського суспільства" (заочна)</p> <p>Ключові характеристики громадянського суспільства Вправа – Наскільки широким може бути право на свободу вираження та об'єднань? Демократичні функції громадянського суспільства Вацлав Гавел і роль громадянського суспільства за демократичного ладу. Ларрі Даймонд – десять функцій громадянського суспільства</p>
<p>Пр6 "Визначення громадянського суспільства" (денна)</p> <p>Ключові характеристики громадянського суспільства Вправа – Наскільки широким може бути право на свободу вираження та об'єднань? Демократичні функції громадянського суспільства Вацлав Гавел і роль громадянського суспільства за демократичного ладу. Ларрі Даймонд – десять функцій громадянського суспільства</p>
<p>Тема 5. Громадянське суспільство в Європі</p>
<p>Лк5 "Історія громадянського суспільства в Європі" (денна)</p> <p>Огляд історії громадянського суспільства в Європі Сила громадянського суспільства в демократичних реформах у країнах Східної Європи. Громадські рухи в комуністичних країнах Східної Європи. Спільні риси соціального капіталу.</p>
<p>Пр7 "Історія громадянського суспільства в Європі" (денна)</p> <p>Вправа – Як громадянське суспільство може допомогти в здійсненні демократичної реформи Громадські рухи в комуністичних країнах Східної Європи. Історія Польщі: рух «Солідарність». Історія Чеської Республіки й Вацлав Гавел. Історія Румунії. Україна та «Революція на граніті» Вправа – Конкретний приклад: аналіз громадських організацій Вправа – Соціальний капітал, побудова соціальних мереж і користь від цього.</p>
<p>Пр8 "Виклики, пов'язані з громадянським суспільством" (денна)</p> <p>Виклики, зумовлені діяльністю громадянського суспільства. Виклики, що постають перед органами влади. Виклики, зумовлені діяльністю органів влади.</p>
<p>Тема 6. Громадянське суспільство в Україні</p>
<p>Лк2 "Україна й громадянське суспільство" (заочна)</p> <p>Історія громадянського суспільства в Україні Громадянське суспільство в незалежній Україні Вплив організацій громадянського суспільства на уряд</p>
<p>Лк6 "Україна й громадянське суспільство" (денна)</p> <p>Історія громадянського суспільства в Україні Громадянське суспільство в незалежній Україні Вплив організацій громадянського суспільства на уряд</p>

<p>Пр9 "Україна й громадянське суспільство" (денна) Історія громадянського суспільства в Україні Громадянське суспільство в незалежній Україні Вправа – Організації громадянського суспільства</p>
<p>Пр10 "Виклики для громадянського суспільства" (денна) Вплив організацій громадянського суспільства на уряд Виклики для громадянського суспільства Вправа – Організації громадянського суспільства</p>
<p>Пр11 "Планування студентського проєкту" (денна) Завершення та презентація дослідницького етапу студентського проєкту. Планування заходів проєкту.</p>
<p>Тема 7. Громадянство й демократія</p>
<p>Лк7 "Громадянство й демократія" (денна) Що таке громадянство? Обов'язки громадян у демократичному суспільстві . Переваги залучення до громадянської участі. Методи громадянської участі.</p>
<p>Пр12 "Громадянство й демократія. Методи громадянської участі." (денна) Обов'язки громадян у демократичному суспільстві. Переваги залучення до громадянської участі Участь в виборах. Безпосередні звернення та комунікація з органами влади. Участь в організаціях. Моніторинг діяльності органів влади та посадових осіб. Одержання інформації та моніторинг поточних подій. Економічні заходи. Підтримка політичних дій. Волонтерські послуги або діяльність. Проведення інформаційної кампанії Вправа – Оцінка методів громадянської участі.</p>
<p>Пр13 "Інформовані громадяни" (денна) Інформовані громадяни Вправа – Визначення упередженості в новинах. Чинники, що впливають на участь громадян у демократичних процесах.</p>
<p>Тема 8. Громадська участь</p>
<p>Лк8 "Громадянська участь в Україні" (денна) Коротка історія Громадянська дія на місцевому рівні. Виклики.</p>
<p>Пр2 ""Презентація студентських проєктів"" (заочна) Презентація та оцінювання студентських проєктів. Обговорення досвіду участі та реалізації власних проєктів.</p>
<p>Пр14 "Чинники, що впливають на участь громадян у демократичних процесах" (денна) Громадянська культура Врядування в інтересах громадян Вправа – Конкретний приклад: методи врядування, орієнтовані на громадян. Громадянська чеснота. Які є типи громадян?</p>
<p>Пр15 "Громадянська участь в Україні" (денна) Громадянська дія на місцевому рівні. Виклики Вправа – Аналіз даних Вправа – Які заходи я вживатиму?</p>

Пр16 "Презентація студентських проєктів" (денна)

Презентація та оцінювання студентських проєктів. Обговорення досвіду участі та реалізації власних проєктів.

9. Стратегія викладання та навчання

9.1 Методи викладання та навчання

Дисципліна передбачає навчання через:

МН1	Інтерактивні лекції
МН2	Навчальна дискусія / дебати
МН3	Проєктний метод
МН4	Практико-орієнтоване навчання

Лекції надають студентам матеріали з філософських засад демократичного врядування, формування суспільства і держави, принципів демократії, прав людини, механізмів захисту прав людини, значення конституції, історії розвитку конституціоналізму в Україні, знання щодо адміністративно-територіального устрою Української держави та організації державної влади та місцевого самоврядування, співвідношення громадянського суспільства та демократії, знайомлять з основними формами громадянської участі (РН 1, 3, 7, 8, 9). Лекції доповнюються семінарськими заняттями, що надають студентам можливість застосовувати теоретичні знання на практичних прикладах (РН 1, 2, 4, 5, 6). Участь у дослідницькій роботі (груповий проєкт), мозкових штурмах, навчальних дискусіях, обміні думками та під час розробки проєкту дозволяє закріпити теоретичні знання, що отримані на лекціях та отримати практичні навички застосування цих знань (РН 1, 3, 4, 5, 6).

Для кожного студента в процесі навчання створюються необхідні умови для виявлення та розвитку індивідуальних особливостей студента, зокрема «soft skills», які можуть знадобитися в будь-якій галузі. Зокрема, навички управління інформацією та критичного мислення, що складаються з вмінь аналізувати, синтезувати, оцінювати дані та повідомлення, приймати рішення, вміння аргументовано доводити власну думку, вміння переконувати (МН 3, 4, 5, 6, НД-7); особистої ефективності, які включають компетентності з управління часом, відповідальності, стресостійкості, комунікабельності (МН 1-6, НД-4-6); ефективної комунікації з використанням різних інструментів (МН 3-6) та креативності (НД 1-3).

9.2 Види навчальної діяльності

НД1	Виконання інтерактивних вправ
НД2	Виконання групового практичного завдання
НД3	Електронне навчання у системах (перелік конкретизується викладачем, наприклад, Google Classroom, Zoom та у форматі Youtube-каналу)
НД4	Написання есе
НД5	Участь в обговоренні-дискусії (групові та парні)

10. Методи та критерії оцінювання

10.1. Критерії оцінювання

Визначення	Чотирибальна національна шкала оцінювання	Рейтингова бальна шкала оцінювання
Відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	5 (відмінно)	$90 \leq RD \leq 100$
Вище середнього рівня з кількома помилками	4 (добре)	$82 \leq RD < 89$
Загалом правильна робота з певною кількістю помилок	4 (добре)	$74 \leq RD < 81$
Непогано, але зі значною кількістю недоліків	3 (задовільно)	$64 \leq RD < 73$
Виконання задовольняє мінімальним критеріям	3 (задовільно)	$60 \leq RD < 63$
Можливе повторне складання	2 (незадовільно)	$35 \leq RD < 59$
Необхідний повторний курс з навчальної дисципліни	2 (незадовільно)	$0 \leq RD < 34$

10.2 Методи поточного формативного оцінювання

	Характеристика	Дедлайн, тижні	Зворотний зв'язок
МФО1 Взаємооцінювання (peer assessment)	під час практичних занять	протягом заняття	через особистий кабінет, на заняттях
МФО2 Захист презентацій та рефератів	Захист проєкту	протягом семестру	через особистий кабінет, на заняттях
МФО3 Перевірка та оцінювання письмових завдань	тести, ессе	протягом тижня	через особистий кабінет, на заняттях
МФО4 Самооцінка поточного тестування	тести	протягом заняття	через особистий кабінет, на заняттях
МФО5 Самостійне виконання студентами ситуаційних вправ на практичних заняттях та їх обговорення.	Виконання інтерактивних вправ	протягом заняття	обговорення на заняттях

10.3 Методи підсумкового сумативного оцінювання

	Характеристика	Дедлайн, тижні	Зворотний зв'язок
МСО1 Звіт за результатами виконання практичних робіт	обговорення результатів	протягом заняття	через особистий кабінет, на заняттях
МСО2 Оцінювання письмових робіт	письмове домашнє завдання	протягом семестру	через особистий кабінет, на заняттях
МСО3 Виконання пошуково-дослідного завдання (підготовка, презентація, захист)	дослідження в рамках проекту	протягом семестру	через особистий кабінет, на заняттях
МСО4 Підготовка есе	за результатами проєкту	протягом семестру	через особистий кабінет, на заняттях
МСО5 Взаємооцінювання	За результатами обговорень	протягом дослідження	через особистий кабінет, на заняттях

Контрольні заходи:

		Максимальна кількість балів	Мінімальна кількість балів	Можливість перескладання з метою підвищення оцінки
5 семестр		100 балів		
МСО1. Звіт за результатами виконання практичних робіт		32		
	Робота на практичних заняттях (16x2)	32	10	Так
МСО2. Оцінювання письмових робіт		8		
	виконання домашніх завдань (8x1)	8	10	Так
МСО3. Виконання пошуково-дослідного завдання (підготовка, презентація, захист)		20		
	розроблення та реалізація проєкту	20	15	Так
МСО4. Підготовка есе		10		
	звіт за результатами виконаного проєкту	10	5	Так
МСО5. Взаємооцінювання		30		
	за результатами обговорень (6x5)	30	20	Так

захід підсумковго контролю - диференційований залік. "В рамках вивчення дисципліни існує

можливість перерахування результатів навчання, отриманих у неформальній освіті, що підтверджується відповідним документом (сертифікатом, дипломом, свідоцтвом тощо,) який дозволяє однозначно ідентифікувати особу здобувача і засвідчує результати його участі у певному освітньому заході неформальної освіти."

11. Ресурсне забезпечення навчальної дисципліни

11.1 Засоби навчання

ЗН1	Бібліотечні фонди
ЗН2	Комп'ютери, комп'ютерні системи та мережи
ЗН3	Програмне забезпечення (для підтримки дистанційного навчання, Інтернет-опитування, віртуальних лабораторій, для створення комп'ютерної графіки, моделювання тощо та ін.)

11.2 Інформаційне та навчально-методичне забезпечення

Основна література	
1	Демократія: від теорії до практики. Підручник курсу. Видання друге, доповнене. Міжнародна фундація виборчих систем. - 288 с.
2	Демократія: від теорії до практики. Посібник для студентів. Видання друге, доповнене. Міжнародна фундація виборчих систем. - 103 с.
3	Просування європейських принципів толерантності та недискримінації в повсякденне життя української громади [Електронний ресурс] : практ. посіб. — Львів : Право і Демократія, 2019. — 107 с.
4	Електронна демократія [Електронний ресурс] : навч.-метод. посіб. / І. І. Доцяк. — Івано-Франківськ : Прикарпатський нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2021. — 36 с.
5	Лебідь, А. Є. Інструменти громадської участі в Україні [Електронний ресурс] : навч.-метод. посіб. / А. Є. Лебідь, М. С. Назаров. — Суми : СумДУ, 2020. — 73 с.
Допоміжна література	
6	Костенко А.М., Сахно К.С. Жіноче лідерство як ресурс розвитку громади: посібник / підручник. Київ: , 2020. 61 с.
7	«Гендерні профілі 25 областей України». Проект ООН Жінки «Гендерна рівність у центрі реформ, миру та безпеки», 2019. https://eu-ua.org/genderni-profilii-25-oblastey-ukrayiny?fbclid=IwAR1a5deoPbaKQQ-4zeYKcf7hGdR3D7qIXU5_IH2VqNUgLFAN_1rh2qvmRgg
8	Kruglashov, A., Kostenko, A. Public oversight of ukraine's european integration course // Teorija in Praksa, 2021, 58(1), С. 183–198.
9	«Інструменти впливу громадян на місцеву владу». Український незалежний центр політичних досліджень (УНЦПД), 2017. http://ucipr.org.ua/publicdocs/Instruments.pdf
Інформаційні ресурси в Інтернеті	

10	Інтерактивний курс із громадянської освіти для студентів закладів вищої освіти: https://demcourse.theworkademy.com/
11	Мапа студентських проєктів громадянської дії: https://demmap.ifesukraine.org/
12	Демогратія: особиста безпека під час війни: https://www.demogratia.platfor.ma/